

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ

MODEL FOR DEVELOPING THE ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF FUTURE NURSES IN VOCATIONAL COLLEGES

У статті здійснено обґрунтування моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, що складається з наступних блоків: концептуально-методологічного (мета, завдання, методологічні підходи), змістово-технологічного (педагогічні умови, принципи, педагогічні технології, критерії екологічної компетентності майбутніх медичних сестер, зміст підготовки), оцінно-результативного (етапи, форми організації освітньої діяльності, методи навчання, компоненти та рівні сформованості екологічної компетентності майбутніх медичних сестер, очікуваний результат).

Запропонований конструкт є багатопредметним та змінним за своєю сутністю основою, ступінь відповідності моделі реальній дійсності була співвіднесена до мети дослідження та визначена як структурно-функціональний її тип, в основі якої знаходяться безпосередні зв'язки між компонентами певної системи, яка спрямована на формування екологічної компетентності та передбачає наукове обґрунтування комплексу складових її розвитку.

Доведено, що забезпечення ефективності формування досліджуваної компетентності майбутніх медичних сестер ґрунтується на дотриманні виявлених та теоретично обґрунтованих етапів організації освітнього процесу. Передбачається, що досягнення позитивного результату сформованості вищезазначеної властивості особистості залежить від забезпечення виявлених та обґрунтованих педагогічних умов формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, що покладено в основу розробленої методики формування цієї компетентності, спрямованої на виявлення мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного і діяльно-рефлексивного компонентів досліджуваного явища в процесі виконання здобувачами освіти різних видів аудиторної та самостійної роботи з використанням традиційних та інноваційних (інтерактивних, цифрових, проєктного навчання) педагогічних технологій та інструментів їх реалізації.

Ключові слова: екологічна компетентність, коледж, медична сестра, модель, підходи, принципи, фахова передвища освіта.

The article substantiates a model for developing the environmental competence of future nurses in vocational colleges, consisting of the following blocks: conceptual and methodological (goals, objectives, methodological approaches), content and technological (pedagogical conditions, principles, pedagogical technologies, criteria for the environmental competence of future nurses, content of training), evaluative and resultative (stages, forms of organization of educational activities, teaching methods, components and levels of environmental competence of future nurses, expected results).

The proposed construct is multidisciplinary and variable in its essence, the degree of correspondence of the model to reality was correlated with the research objective and defined as its structural-functional type, based on direct links between the components of a specific system aimed at forming environmental competence and providing a scientific justification for a set of stages of its development.

It has been proven that ensuring the effectiveness of the formation of the studied competence of future nurses is based on adherence to the identified and theoretically substantiated stages of the educational process organization, provides the formation of an environmental professional orientation in students.

It is assumed that achieving a positive result in the formation of the above-mentioned personality trait depends on ensuring the identified and substantiated pedagogical conditions for the formation of the environmental competence of future nurses in vocational colleges, which forms the basis of the developed methodology for the formation of this competence, aimed at identifying the motivational-value, cognitive-informational and activity-reflective components of the phenomenon under study in the process of performing various types of classroom and independent work by students using traditional and innovative (interactive, digital, project-based learning) pedagogical technologies and tools for their implementation.

Key words: environmental competence, college, nurse, model, approaches, principles, higher professional education.

УДК 377:614.253.5(043.3)

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/92.2.40>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Шустик І.С.,

orcid.org/0009-0002-7112-197X

аспірант

Інституту професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні держава визначає здоров'я населення однією з найбільших цінностей, необхідним компонентом розвитку та соціально-економічного зростання України. Сучасні тенденції підготовки майбутніх медичних сестер спонукають потребу її модернізації, бо вона переходить на принципово новий рівень, потребуючи системного дослідження та здійснення моделювання освітнього процесу підготовки у фахових медичних коледжах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях метод педагогічного моделювання є досить розповсюдженим. Так, Є. Лодатко досліджує методологію застосування педагогічного моделювання у освітніх процесах; О. Семенова, Ю. Сурмін запропонували авторський метод педагогічного моделювання; С. Вітвицька, О. Потапчук розкрили особливості моделювання підготовки фахівців в умовах євроінтеграції; В. Ягупов і Н. Брюханова досліджували процес педагогічного моделювання, як методу

пізнання освітнього процесу; алгоритм проектування відповідних структурних моделей в освіті детально висвітлено у працях І. Осадчого.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас результати аналізу та узагальнення чисельних наукових джерел і публікацій, що стосуються проблеми педагогічного моделювання щодо формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер показують, що ця проблема ще не була предметом комплексного наукового дослідження.

Мета статті – обґрунтувати модель формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що дефініція «модель» є динамічною системою, яка розвивається у контексті відповідного наукового знання. Тобто, вона – умовна одиниця (зображення, схема, зразок, опис тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), що зберігає зовнішню схожість і пропорції частин при певній схематизації й умовності засобів зображення. Ефективність педагогічного моделювання залежить від вихідних теорій та гіпотез [2, с. 106]. Під моделлю формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах слід розуміти цілісний освітній процес, у якому сукупність підходів до навчання спрямована на здобування екологічних знань, умінь та навичок, а також на розвиток особистості студента як майбутнього учасника професійної діяльності медичної галузі [3; 7].

Методологічну основу моделювання складає обґрунтований набір відповідних принципів дослідження. В контексті нашої роботи підтримуємо думку О. Семенової про те, що принципи освітнього процесу відображають основні вимоги до організації педагогічної діяльності, її напряму, допомагають творчо підійти до її побудови [8, с. 300]. Розробка моделі формування екологічної компетентності вимагає визначення загальних та специфічних принципів, які слугують загальним орієнтиром для визначення змісту, засобів, форм, методів організації навчання [6]. Аналіз педагогічних умов формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер дозволяє визначити ці принципи, які розглядаються, передусім, як логічна педагогічна категорія, як узагальнення та поширення якогось педагогічного положення на ту галузь навчання й освіти, з якої цей принцип абстрагований [1].

У процесі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер робимо акцент на загальні (системний, компетентнісний, синергетичний, аксіологічний, особистісно орієнтований; професіографічний, акмеологічний) та специфічні (інтегративності, взаємозв'язку розкриття глобальних, регіональних та локальних екологічних

проблем суспільства, екологічної спрямованості підготовки майбутніх медичних сестер у фахових коледжах) принципи.

Ці положення враховані при побудові моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер. Вона включає наступні складові елементи: соціальне замовлення, мету, наукові підходи, принципи (загальні та специфічні), зміст, методи та етапи підготовки майбутніх медичних сестер, поетапне дослідження сформованості екологічної компетентності.

Розроблена модель є багатопредметною та змінною за своєю сутнісною основою. В дослідженні ступінь відповідності моделі реальній дійсності була співвіднесена до мети дослідження та визначена як структурно-функціональний її тип, в основі якої знаходяться безпосередні зв'язки між компонентами певної системи, яка спрямована на формування екологічної компетентності та передбачає наукове обґрунтування комплексу педагогічних умов ефективності її розвитку [5].

Структурне наповнення розробленої моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер включає взаємопов'язані блоки: концептуально-методологічний, змістово-технологічний, оцінно-результативний. Розроблений конструкт є цілісним, оскільки всі вказані блоки взаємозв'язані та кожен з них привносить певне змістовне навантаження і спрямованість на кінцевий результат – формування у майбутніх медичних сестер екологічної компетентності.

Реалізація концептуально-методологічного блоку комплексної моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер орієнтована на досягнення головної стратегічної мети – формування вищезазначеної компетентності як провідного вектора підготовки екологічно свідомої особистості.

Змістово-технологічний блок моделі визначає зміст освітнього процесу, в якому формується екологічна компетентність майбутніх медичних сестер і включає педагогічні умови, принципи та педагогічні технології, які використовуються в процесі дослідження. Педагогічні умови визначають режим при якому процес формування екологічної компетентності буде ефективнішим. Також важливим складником моделі у цьому блоці є реалізація соціального замовлення на спеціалістів з напряму «Медсестринство». Результатом навчання має бути екологічно компетентна медична сестра.

На основі аналізу теоретичних досліджень та вивчення педагогічної практики в основу формування екологічної компетентності нами покладено відповідну систему принципів (загальні та специфічні) екологічної освіти.

Також в основі побудови моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер знаходяться основні взаємопов'язані

напрями підготовки фахівців цієї галузі. Наприклад, методичний напрям є системою теоретичних знань суті, специфіки та способів організації екологічної освіти майбутніх медичних сестер, а також комплексом практичних вмінь, засвоєння яких забезпечує ефективне її формування, реалізуючись через зміст обов'язкових освітніх компонентів, що формують загальні та спеціальні компетентності та практичної підготовки майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, спеціаліста, діяльність якого зосереджена на творчу, діалогічну, емпатійну взаємодію з пацієнтом, на активізацію потенційних можливостей особистості, поліпшення і гармонізацію індивідуальних компенсаторних резервів; фахівця, спроможного ефективно здійснювати належний догляд за хворими, встановлювати медичний діагноз, визначати проблеми пацієнта, виконувати призначення медсестри в умовах амбулаторії та стаціонару, в умовах сім'ї та освітнього закладу [4].

Другий напрям (мотиваційно-спрямований) передбачає вивчення основ екологічної освіти в медицині у напрямі культурологічного, нормативно-правового аспектів, які сприяють формуванню почуття громадянської та професійної відповідальності за стан довкілля, забезпечуючи розвиток екологічної компетентності майбутніх медичних сестер.

Оцінно-результативний блок моделі має на меті добір змісту та розробку методики формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер. Він включає етапи, комплекс обов'язкових освітніх компонентів, що формують загальні та спеціальні компетентності та практичної підготовки майбутніх медичних сестер, а також методи навчання. Як відомо, формування екологічної компетентності у здобувачів освіти, які навчаються за напрямом «Медсестринство», відбувається послідовно та здійснюється за участі всіх компонентів освітнього процесу як єдиного цілого. Поетапність дій будь-якої методики спрямована на досягнення бажаного результату. Послідовність та порядок виконання дій повинні базуватися на внутрішньому функціонуванні й розвитку процесу формування екологічної компетентності, тому в методиці формування цієї компетентності виділено мотиваційний, когнітивний та результативний етапи. На першому відбувається позитивна мотивація освітньої діяльності майбутніх медичних сестер, здійснюється їх зацікавленість до формування екологічної компетентності. В змісті цього етапу виділяємо розуміння суттєвих особливостей екологічної компетентності та встановлення її важливості для майбутньої професійної діяльності медичної сестри. Другий етап має на меті засвоєння системи екологічних знань, розвиток конкретних умінь і навичок та інтеграцію їх в подальший процес оволодіння професійними знаннями,

уміннями та навичками, тобто формування безпосередньо досвіду прийняття екологічно правильних професійних рішень у майбутній професійній діяльності медсестри. Мета та зміст результативного етапу передбачають виділення критеріїв, компонентів та показників й встановлення рівнів їх сформованості.

Кожен з етапів організації освітнього процесу щодо формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер реалізується через блоки обов'язкових освітніх компонентів, що формують загальні та спеціальні компетентності та практичної підготовки. Перший передбачає вивчення дисциплін гуманітарного, природничого, професійного спрямування. Проте, завдяки екологізації змісту обов'язкових навчальних дисциплін, здійснюваної на основі принципів міждисциплінарності, інтеграції та комплементарності, реалізується лише частина змісту, необхідного для формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер. Насамперед, це безпосередньо спрямовано на почуття особистої причетності до виникнення і вирішення нагальних екологічних проблем, відповідальності, формування вмінь приймати екологічно виважені рішення, відповідних навичок і моделей поведінки для збереження довкілля.

Формами реалізації запропонованої моделі формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер є лекції, лабораторні роботи, вебінари, самостійна (індивідуальна) робота студентів. З метою реалізації запропонованих форм навчання в моделі використовуються відповідні методи, які спрямовані, передусім, на розвиток екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі навчання, на засвоєння ними знань, вмінь та навичок екологічного спрямування. Методи навчання, які виокремлюємо в моделі, це методи проєктів, моделювання ситуацій, дискусії, мозкового штурму, проблемно-пошуковий, практичного навчання. В якості засобу навчання в моделі пропонуємо використання розроблених методичних рекомендацій «Формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах», метою яких є надання освітньому процесу відповідної цілісності, оскільки знання з основних навчальних дисциплін широко інтегровані в подальшому у вивчення дисциплін екологічного спрямування. Їх вивчення сприятиме високому рівню системності знань, а також навчанню умінням та навичкам самостійної роботи.

Цей блок запропонованої моделі розроблено з урахуванням сучасних вимог ринку праці до підготовки майбутніх медичних сестер, який має відповідати чисельним вимогам, а саме: відповідність цілям та завданням діагностики; відповідність та адекватність змісту; сучасність, науковість та технологічність методів і засобів аналізу; наявність системи науково обґрунтованих критеріїв;

об'єктивність отриманих результатів [2, с. 107].

При розробці системи моніторингу щодо визначення рівнів сформованості екологічної компетентності майбутніх медичних сестер важливим, на нашу думку, є чітке окреслення результатів, визначення стандартів та встановлення відповідності засобів діагностики (анкети, опитування тощо). На відміну від контролю, який має на меті виявити рівень навчальних досягнень, моніторинг відповідає на питання: як покращити результат навчання. Такий підхід до аналізу результатів є доцільним з огляду на завдання, які ставилися в процесі реалізації запропонованої моделі.

В якості компонентів, які дозволяють встановити рівні сформованості екологічної компетентності майбутніх медичних сестер, визначено такі: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний і діяльнісно-рефлексивний. Основні методи діагностики, які використовувалися з метою встановлення рівнів екологічної компетентності майбутніх медичних сестер є анкетування та опитування. Моніторинг рівнів сформованості екологічної компетентності майбутніх медичних сестер доречно здійснювати за такими напрямками: оцінка рівня сформованості мотивів, що спонукають до екологічно вираженої професійної діяльності; оцінка рівня сформованості екологічно спрямованих знань, умінь та навичок; оцінка рівня сформованості екологічно спрямованих цінностей; самооцінка рівня сформованості екологічної компетентності.

Отже, розроблена модель формування екологічної компетентності майбутніх медичних у фахових коледжах забезпечує: формування у здобувачів освіти інтегративних екологічних знань, умінь та навичок; формування екологічної професійної спрямованості особистості студента; використання методичних рекомендації «Формування екологічної компетентності майбутніх медичних сестер у фахових коледжах», які встановлюють міжпредметний зв'язок між загальноосвітніми та спеціальними дисциплінами професійного спрямування.

Висновки. Таким чином, спроектована модель демонструє цілісну, відкриту і динамічну систему підготовки майбутніх медичних сестер у фахових коледжах, має характерні для такого конструкту складові – структурності, ієрархічності та взаємозалежності усіх її елементів.

Перспективами подальших досліджень є впровадження розробленої моделі в освітній процес підготовки майбутніх фахівців медичної галузі у системі фахової передвищої освіти та здійснення перевірки її ефективності на основі реалізації визначених педагогічних умов.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонова О. Є., Шарлович З. П. Професійно-педагогічна компетентність медичних сестер сімейної медицини: сутність, структура, технологія формування: монографія. Житомир: Вид-во Полісся, 2016. 258 с.
2. Герасимчук О. Л. Наукові підходи в освіті до формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів в процесі вивчення природничих дисциплін. *Педагогіка та психологія професійної освіти*. 2014. № 4. С. 105–115.
3. Ластков Д. О., Сергета І. В., Швидкий О. В. та ін. Основи екології та профілактична медицина: підручник. Київ: Всеукр. спеціал. вид-во «Медицина», 2017. 472 с.
4. Лодатко Є. О. Педагогічне моделювання: монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2023. 206 с.
5. Назаренко О. М. Педагогіка: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2022. 146 с.
6. Нестерова Л. В., Лузан П. Г., Манько В. М., Герлянд Т. М., Петрова М. Я. та ін. Педагог професійної школи: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 200 с.
7. Погосян К. М., Лісовий В. М., Ольховська Л. П., Капустник В. А., Лебединець Т. М. Основи медсестринства: підручник / за ред. К. М. Погосян, 4-те видання, перероб. та допов. Київ: Всеукр. спеціал. вид-во «Медицина», 2026. 447 с.
8. Семенова О. В. Педагогічне моделювання: функції та складові. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 299–304.

Дата першого надходження статті до видання: 11.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.04.2026